

۳۸۰۷

دانشگاه تهران

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه تحصیلی دکتر حقوق رشته علوم سیاسی

بنیاد استراتژی

در شاہنشاہی نجاشی

استاد راهنما: آقای دکتر قاسم افتخاری
داوران: آقای دکتر محمود خواجه نوری
آقای دکتر هوشنگ مقتدر

از

نصرت آینه محو تماش

دانش آموخته سال ۱۳۴۳ دانشگاه تهران

این کتاب در اردیبهشت ماه ۱۳۵۱ خورشیدی در تهران ، چاپخانه زهره بچاپ رسیده است

جلسه رسیدگی : بیست و هشتم اسفند ماه ۱۳۵۰ خورشیدی

درجه رساله : بسیار خوب

« دانشکده حقوق مشول عقایدی که نویسنده در این رساله اظهار کرده است نمیباشد »

۳۸۰۷

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	پیش گفتار
	فصل یکم :
۱۷	تعریف استراتژی
	فصل دوم
	زمینه تاریخی استراتژی هخامنشی
۲۳	درخشش تمدن
۲۷	ملت سازی کورش
۲۹	دیپلماسی ایران ولیدی
۳۶	علل سیاسی اشغال بابل
۴۰	علل سیاسی و نظامی انتخاب سه پایتخت
	فصل سوم
۴۷	سیاست داخلی ایران
۵۳	سازمان اداری
۵۸	استانهای هخامنشی
۶۱	وضع سیاسی و اجتماعی یونان

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۶۷	وضع اجتماعی و سیاسی اسپارت
۷۳	وضع اجتماعی و سیاسی آتن
۸۳	تضاد سیاسی و اجتماعی ایران و یونان
۸۶	سیاست نظامی ایران
فصل چهارم	
روابط ایران و یونان	
بخش یکم :	
۱۰۴	سیاست خارجی ایران
۱۱۶	حمله خشایارشا به یونان
۱۲۵	خطاهای نظامی و سیاسی
۱۳۸	اتحادیه دلس Delos
بخش دوم	
۱۴۳	اتحاد ایران و اسپارت
۱۴۶	قرار داد یکم
۱۴۸	قرار داد دوم
۱۴۹	مقایسه دو قرار داد با یکدیگر
بخش سوم :	
۱۵۴	آتن باید نابود شود
بخش چهارم :	
۱۶۰	تقویت آتن در برابر اسپارت
بخش پنجم :	
۱۶۹	ایران و تب Tebes

بخش ششم :

عقب‌نشینی سیاسی

۱۷۵

فصل پنجم

تواناییهای اقتصادی

۱۸۹

کلیات

۱۹۱

پول

۱۹۴

راههای خشکی و دریائی و ارزش آن در توانائی اقتصادی

۲۰۱

صنایع و معادن

۲۰۳

بازرگانی

۲۰۴

موقع جغرافیائی

۲۰۹

فینیقیه

۲۱۱

مصر

۲۱۲

بابل

۲۱۵

بانک و بانکداری

۲۱۷

کشاورزی

۲۲۶

مالیات، خراج کشورها

۲۳۳

سیاست مالی ایران در یونان

فصل ششم

استراتژی نظامی

۲۴۰

تعریف استراتژی نظامی

۲۴۵

استراتژی بازدارنده

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۲۴۹	انضباط
۲۵۲	اطلاعات
۲۶۴	پی‌ریزی ستاد
۲۶۸	ارتش:
۲۷۲	دولت‌ماد و نیروی نظامی
۲۷۷	نیروی زمینی:
۲۷۷	پیاده نظام
۲۷۸	سوارنظام
۲۷۹	شتر سواران
۲۸۰	گردونه‌های جنگی
۲۸۱	ارابه‌های بنه و نفر بر
۲۸۳	بررسی روی این اختراع
۲۸۶	پرچم:
۲۹۱	نیروی دریائی
۲۹۵	اکتشافات دریائی
۲۹۸	تاکتیک دریائی
۳۰۲	قاعده حقوق دریائی
۳۰۳	پایگاه‌های دریائی
۳۰۴	آموزش و پرورش
۳۰۴	تربیت بدنی
۳۰۸	آموزش روانی
۳۱۰	آموزش تاکتیکی
۳۱۵	مهندسی نظامی

صفحهعنوان

۳۱۹	آمادگی و آراستگی سپاه
۳۲۱	سپاهیان مزدور در ارتش هخامنشی
۳۲۵	تقسیم سرزمین شاهنشاهی از نظر نظامی

فصل هفتم

۳۲۷	فرهنگ و استراتژی
۳۲۹	دین :
۳۳۷	اصول آئین زرتشتی
۳۳۹	اوستا
۳۴۴	زن در جامعه باستانی ایران
۳۴۷	طبقات اجتماعی
۳۵۱	علوم
۳۵۹	پزشکی
۳۶۴	هنر
۳۷۳	حقوق
۳۸۲	کارهای دیگر اجتماع :
۳۸۲	مسئله یهود
۳۸۴	استواری سازمان
۳۸۶	نوع دوستی
۳۸۷	پست
۳۸۹	نتیجه

پیش گفتار

در کشاکشهای سیاسی و اقتصادی و اجتماعی ملل جهان و در پژوهشها و تحقیقهای علمی و در طرح ریزیهای اجتماعی امروزه واژه استراتژی زیاد بکار برده میشود .

این واژه گرچه در سدههای پیش از میلاد هم بکار میرفته و از آن روز تا کنون در معانی و مفاهیم گوناگون استعمال شده است ، لیکن گاهی رونق گرفته و زمانی بدست فراموشی سپرده شده ، ولی در هر حال معرف و مظهر ترکیب يك رشته تلاشهای سیاسی ، اجتماعی و يك سلسله اقدامات نظامی بنا نگرش بموقع جغرافیائی بوده است . اما این اقدامات و فعالیتهای ترکیبی و بهره برداری از این قدرتها بیشتر بدست مردان سپاهی انجام مییافته است نادیدگران :

در ایران در میان دولتهای پیشین در طول تاریخ ، گرچه تلاشهای استراتژی گاه دانسته و خود آگاه و گاهی ناخود آگاه انجام میگرفته ، ولی هرگز بصورت آموزش مستقل یا بصورت یکی از مواد تحصیلی در مکاتب و مدارس ، سابقه نداشته است :

تنها در دانشکده افسری ضمن دروس تاکتیک و شیوههای رزمی که مربوط به کاربرد نیروها در عملیات نظامی است باین مبحث اشاره هائی میشود .

اما متأسفانه در این باره کتابی بزبان فارسی برشته تحریر در نیامده و در مطالب گفته شده بیشتر به جنبه‌های نظامی امر توجه گردیده و عوامل اقتصادی، اجتماعی و سیاسی چندان مورد نظر نبوده است. تنها مرجعی که تقریباً باشیوه تحقیقی بساین امر توجه کرده دانشگاه پدافند ملی است که مسائل را نه تنها از دیدگاه نظامی بررسی میکند، بلکه به عوامل سیاست، اقتصاد، جامعه و سرزمین و همچنین موجباتی که این عوامل حیاتی در اتخاذ تدابیر استراتژیکی فراهم میکنند توجه شایانی مبذول میدارد.

در سالهای پسین نیز دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران موضوع را مورد توجه قرار داده و استراتژی را که از نهادهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و سایر نیروهای جامعه سرچشمه میگیرد عامل مؤثری در پیشبرد هدفهای آموزشی و روشن شدن افکار عمومی و اذهان دانش پژوهان دانسته و آنرا جزو مواد آموزشی گروه حقوق سیاسی قرار داده و بجای آنکه گروه مستقلی تشکیل بدهد.

حک انتخاب موضوع

نظر با اهمیت موضوع و ارزش خاصی که استراتژی در جهان امروز دارد و نقشی را که این علم میتواند در زندگانی اجتماعی ملت‌ها و اتخاذ تدابیر منطقی در رهبری سیاست کشورها ایفاء نماید، من موضوع رساله دکتری خود را «بنیاد استراتژی در شاهنشاهی هخامنشی» برگزیده‌ام. زیرا دوران هخامنشی درست مقارن با عصری است که واژه استراتژی و نیز اعمال استراتژیکی در یونان باستان شیوع دارد و از طرف دیگر فعالیتهای سیاسی و نظامی و اقتصادی ایران در آن عصر از اصول و قواعد مسائل استراتژی بیگانه نیست.

کار من در این رساله با کمبود مدارک لازم و با توجه به اینکه مدارک و

منابع و کتب موجود بیشتر یکطرفه و یونانی بوده و از حب و بغض و خودخواهی نویسندگان آن برکنار نیست ، گردآوری اطلاعات ، تنظیم و تفسیر ، مقابله آنها با تلاشهای اجتماعی ایران و نیز سنجش آنها با کتیبه‌ها و فرمانها و سایر مسائل اجتماعی ایران باستان و سرانجام تطابق آنها با اصول و قواعد و زمینه‌های علم استراتژی و بهره‌گیری و اظهار نظر بوده است ، تا بلکه بتوانم گوشه‌ای از تاریخ سیاسی کشور را روشن نمایم .

در سراسر این پژوهش مشکل من وجود مدارك و منابع یکطرفه از ایران باستان بوده است . گرچه هرودت « Herodote » به روشنی در چند جای نوشته‌های خود از دبیرانی که در ارتش ایران بوده اند یاد میکند ، و کتزیاس « Ktesias » از دفاتر شاهی و دژن‌نشینان نام میبرد ، و عزرا در باب ششم کتاب خود نیز از امور مکتباتی و اداری و دبیران گفتگو میکند ، اما متأسفانه هیچ آثاری باقی نمانده است . سنگ نوشته‌ها گرچه در نوع خود بی نظیر و گویا هستند ، لیکن به نیازها و خواست‌های ما در بررسی و پژوهش استراتژی ایران کهن پاسخ کافی نمیدهد . بنابراین بنیاد پژوهش ما بیشتر بر پایه نوشته‌هایی است که گناه رنگ تعصب یونانی پذیرفته و نویسندگان آن بنا بر احساس سخن رانده‌اند و این تعصب کار تحقیق را مشکل میسازد . ولی نباید از نظر دور داشت که کورش مؤسس دولت هخامنشی از نظر فلسفه سیاسی اندیشه جهانی داشت و حکومت جهانی خویش را بر پایه فدرالیزم پی‌ریزی کرد . او دریافته بود که اداره و رهبری سرزمین پهناور و ملت‌های گوناگون با آداب و سنن و مذاهب مختلف جز با نرمش سیاسی و دیپلماسی روشن و متین و انسانی و نیز احترام متقابل و رعایت حقوق بشری مقدور نیست . از این روی با رعایت این اصول يك اعتبار و برتری اجتماعی ، سیاسی و فرهنگی بدست آورد که این خود منشاء و اساس محکم تحقیق بشمار میرود .

در آن عصر از نظر استراتژی ، یعنی : ترکیب قدرتهای سیاسی ، اقتصادی فرهنگی و نظامی پیشرفتهائی در خاورزمین حاصل شده بود . این استراتژی که

ما از آن سخن میگوئیم ، تحولات زیادی را بخود دیده و امروز علم برجسته‌ای را در هدایت و ارشاد ملت‌ها و فن خاصی را در اداره کشورها بوجود آورده است ، بدین لحاظ برای آنکه این مفهوم بهتر دانسته شود در متن کتاب فصلی را به تعریف و تحولات استراتژی اختصاص داده‌ام .

در فصل دوم زمینه‌های تاریخی استراتژی در این دوره مورد مطالعه قرار گرفته و نظریه نوینی بر پایه این مطالعات استراتژیکی راجع به انتخاب پایتخت های سه‌گانه در ایران ، اظهار شده است که بطور جامع با نظریه باستان شناسان تفاوت دارد :

فصل سوم اختصاص یافته است بشرح سیاست داخلی ایران ، وضع اجتماعی ایران و یونان و مقایسه آن با یکدیگر . در حقیقت در این فصل يك بررسی مقایسه‌ای و تطبیقی صورت گرفته است .

در فصل چهارم روابط ایران و دولت شهرهای یونانی مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته و علل جنگها ، تلاشهای سیاسی و مالی که در این زمینه انجام شده تشریح گردیده و ضوابطی به این شرح بدست آمده است :

رعایت قواعدی مبتنی بر عرف یا قرارداد که مبنای حقوق بین‌المللی است .

اعزام و یا پذیرش سفیر .

اعلان جنگ بامشعل .

دادن آب و خاک بعنوان اطاعت .

تعیین منطقه نظارت یا حاشیه امنیت در دریا .

مصونیت سفیران .

و از اینجانش دیرینه ایران و یونان در شکل دادن به حقوق بین‌المللی روشن میشود ولی در کتابهای درسی در این زمینه های سودمند کمتر گفتگو شده و کمتر اندیشه دانشجویان بهچنین گذشته درخشانی معطوف گردیده است .

در فصل پنجم قدرت اقتصادی ایران ، راه ها و مناطق سوق الجیشی ،

و عوامل کشاورزی و صنعت و بازرگانی که تأثیر کلی و عمیق در اقتصاد دارند شرح داده شده است .

در فصل ششم بطور کلی استراتژی نظامی ایران هخامنشی ، نیروی نظامی ، آموزش و پرورش و ابتکارات نظامی تجزیه و تحلیل گردیده است .
در فصل هفتم قدرت فرهنگی بر مبنای دین ، مسائل اجتماعی ، حقوق ، علوم و آنچه تمدن را بوجود می آورد تجزیه و تحلیل شده ، زیرا تمدن را بشکل جامع میتوان يك نظم اجتماعی دانست و پیدایش تمدن بستگی دارد با پایان یافتن دوره هرج و مرج و ناایمنی .

روش تحقیق

بمنظور آشنائی بیشتر با مسائل مطروحه و تجزیه و تحلیل دقیق موضوع و درك عقاید و نظرات مختلف صاحب نظران ، و همچنین برای آنکه مسئله مورد بررسی حتی المقدور دارای نتایج اطمینان بخش بوده و از اصالت و صداقت در تحقیق برخوردار باشد ، و نیز از يك شیوه منطقی و عالمانه پیروی گردد تا بتوان رابطه بین علت و معلول را آشکار ساخت ؛ سعی کرده ام از تحقیق اکتشافی^۱ «Exploratory Research» .

و تحقیق توصیفی^۲ «Descriptive Research» تا حدی که راهنمای من در تهیه و تنظیم این رساله گردد پیروی نمایم و از روشهای زیر بهره برداری کنم .
۱ - تحقیق کتابخانه ای «Library Research» یعنی بهره برداری از متون

۱ - پژوهش اکتشافی برای تحصیل آشنائی بیشتر بایک پدیده انجام میگیرد و روشهای معموله قابلیت انعطاف دارد . و چون آشنائی کامل بموضوع مورد توجه است بنابراین باید جنبه های گوناگون پدیده مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد ، از این روی آنرا اکتشافی میگویند ، زیرا هدف کشف و درك عقاید و نظرات مختلف درباره موضوع میباشد .
در اینجا پژوهشگر در زمینه هایی که بررسیهای کافی بعمل نیامده است ، نمونه ها و وقایعی را ارائه و تجزیه و تحلیل مینماید و موجبات پیشنهاد فرضیه «Hypothesis» را فراهم می آورد و نتیجه گیری میکند .

۲ - در پژوهش توصیفی ، تشریح و توصیف مشخصات جامعه ، پراکندگی مردم ، سن ، سنت ها ، مذهب ، وضع جغرافیائی و فیزیکی ، چگونگی روانی ، طرز تفکر ، گروههای گوناگون زبانی و سرانجام هم بستگی میان گروهها و ملل و اقوام وصف میشود .

کتابهایی که بهر عنوان باموضوع بستگی دارد ، بخش بزرگ پژوهش و کاوش اکتشافی این رساله را تشکیل میدهد . این روش هرگونه بهره‌برداری سودمندانه از کتاب ، مجله ، روزنامه و سایر نشریات علمی را دربر میگیرد . این اسلوب میزان آگاهی و بینش مرا نسبت به نظرات و عقاید مدون بالا برده و سهم ارزنده‌ای در راه تهیه رساله داشته است .

۲ - مصاحبه با اشخاص ، در این روش سعی کرده‌ام که با استادان ، استادان مدارس نظامی و مطلعین دیگر که در تاریخ ، تاریخ حقوق و تاریخ نظامی و تاریخ دیپلماسی و مسائل سیاسی دست دارند ، تماس بگیرم و از نظرات و عقاید و مطالعات آنان آگاه شوم و بهره‌برداری‌های بایسته بنمایم .

مصاحبه شوندگان بیشتر کسانی بوده اند که در مباحث حقوق سیاسی دست داشته و یادرسازمانهای جهانی بنحوی فعالیت دارند و نسبت به وقایع سیاسی و اقتصادی و نظامی جهان بصیر و آگاه میباشند و نظرات اصلاحی آنان مبتنی بر تجربه ، مطالعه و تحقیق است .

۳ - بررسی مدارك و سوابق و پرونده‌های آموزشی موجود در مدارس و دانشگاههای نظامی و تحقیق در مسائل تاریخ سیاسی و نظامی و کاوش در انگیزه‌های سیاسی و اقتصادی جنگها مأخذ دیگری در مطالعات من میباشد .

من از بیان عقاید با عبارات کلی و دو پهلو دوری جسته‌ام و از پذیرفتن نظریه‌ها بدون تجربه و بررسی پرهیز کرده‌ام و در بسیاری از مسائل از تجزیه و تحلیل خود نتایج بدست آورده‌ام که بانظرات پیشین جدائی دارد . به گفته دیگر بر سنت امام محمد غزالی « ۴۰۵ هجری قمری ، ۱۰۵۸ میلادی » و سپس دکارت برای جستجوی حقیقت ، درهمه چیز شك کردم و کوشیدم تا خود آن را بیابم . زیرا خوب میدانستم که کار من سرمایه‌گذاری فرهنگی در جهت توسعه دانش استراتژی در ایران میباشد ، بویژه که با پرورش یافتن دانشجویانی در این رشته ، این کتاب مورد استناد هم قرار خواهد گرفت . و چون برای رسیدن به اجتهاد

در يك رشته باید چیزی برگزیده آن افزود نه آنکه با آنچه در گذشته بوجود آمده بازی کرد ، هرگونه راهنمایی را صادقانه پذیرفته ام .

در تمام مراحل تحقیق از راهنماییهای مؤثر و سودمند استاد راهنمای خود آقای دکتر قاسم افتخاری چه در انتخاب و جمع آوری مدارك و مطالب ، و چه در تهیه و تنظیم مباحث مربوط استفاده های شایان کرده ام و در هر مورد کوشیده ام که نظرات الهام بخش ایشان را تأمین کنم ، زیرا اطاعت و انضباط علمی را شرط دقت تحقیق میدانم .

موشکافی و دقت نظر و خرده گیری های شایسته و راهنماییهای استادانه ایشان بمن آموخت که چگونه بررسیهای گذشته خود را با مطالعات و تحقیقات نوین ترکیب کنم و بجه ترتیب اصول و نتایج منطقی را از درون آنها استخراج نمایم .

همچنین در تمام مدت تحقیق در گردآوری مدارك و منابع و در بررسیهای مجدد و تجدید نظر ها از ارشاد و هدایت آقای دکتر محمود خواجه نوری استفاده کرده ام و این موجب افتخار است که خود در امر تحصیل محضر ایشان را درك کرده و شاگرد ایشان بوده ام .

راهنمایی و کمکهای مفید آقای دکتر هوشنگ مقتدر نیز همواره مایه تشویق و موجبات دلگرمی مرا در کار تحقیق فراهم آورده و بمن مایه بخشیده است .

بنابراین لازم میدانم از استادان بزرگواری که هر يك بنحوی مرا یاری داده و پژوهش مرا شکل علمی و منطقی بخشیده اند صمیمانه سپاسگزاری کنم . و نیز سپاس خود را نسبت به کسان و سازمانهای دیگری که بررسی و کاوش مرا آسان کرده اند اعلام دارم و کتاب ناچیزی را پیشکش کنم .

تهران : نصرت الله ، بختورتاش